

מכישלון לפיריון: מבנה ומשמעות בהושע יד 2–10

מרים סקלרין

פתיחה

ספר הושע נחתם ב'שיר תשובה בעל גוון ליתורגי'¹ המתאר תהליך הדדי: שיבה של ישראל ושיבה של אלוהיו (יד 2–10).² בספרות המחקר מוסכם שהנבואה נחלקת על פי תוכנה לשניים: פסוקים 2–4 עוסקים בתשובת ישראל לאלוהיו, ואילו פסוקים 5–9 מתארים את שיבת חרון אף האלוהים מישראל. פסוק 10 משמש כחתימה לנבואה או לספר כולו.³ הוצעו גם חלוקות משנה המבוססות על היבטים תוכניים וחזרות לשוניות, אלא שאלו אינם עקביים לאורך כל חלקי המבנה, וגם לא התבררה חשיבותם להבנת המסר המרכזי של הנבואה.⁴

- 1 ו'ויסמן, תרי עשר, א (עולם התנ"ך), תל אביב 1998, עמ' 24.
- 2 M. I. Gruber, *Hosea: A Textual Commentary*: לדיון בגבולות הנבואה ראו לאחרונה: גרובר ייחס את שיוכו של הו' יד 1 לפתיחת פרק יד במקום לחתימת פרק יג לטעות מדפיסים במאה השש עשרה.
- 3 פריש וגרובר ראו את פסוק 10 כחלק בלתי נפרד מן הנבואה. ראו: ע' פריש, "שובה ישראל": עיון בנבואת התשובה של הושע (הו' יד 2–10) בעקבי המילה המנחה שו"ב, עיוני מקרא ופרשנות, ט (תשס"ט), עמ' 217–230; גרובר (שם), עמ' 597–599. בדבריי כאן אראה כיצד החתימה בפסוק 10 תומכת במבנה הסימטרי של הנבואה ובמסר המרכזי העולה ממבנה זה. מן החוקרים שראו בפסוק 10 תוספת מאוחרת ראו: J. L. Mays, *Hosea* (OTL), Philadelphia, PA 1969, p. 190. H. W. Wolf, *A Commentary on the Book of the Prophet Hosea*, trans. G. Stansell, Philadelphia, PA 1974, p. 239; A. A. Macintosh, *Hosea* (ICC), Edinburgh 1997, pp. 582–583.
- 4 ראו לדוגמה את החלוקה שהציע סטיוארט: D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC), Nashville, TN 1987, p. 212. חלוקה זו מבוססת על היבטים תוכניים ללא התייחסות להיבט הספרותי-

ספרות המחקר עמדה על לשונות חוזרות ונרדפות בנבואה זו, היוצרות משחק צלילי והדגשה ספרותית.⁵ עמוס פריש בחן את תרומתו של השורש שו"ב לנבואה בשמשו בה כמילה מנחה.⁶ יאיר זקוביץ, משה גרסיאל ואחרים ציינו את מרכזיותם של מדרשי השמות של שתי האומות אשור ואפרים ('אשור', 'אשר', 'אשורנו'; 'אפרים', 'ארפא', 'פריד').⁷ פרנסיס אנדרסן ודייוויד פרידמן הזכירו את החזרות 'פריד' (פסוקים 3, 9), 'עוד' (פסוקים 4, 9), 'פרח', 'פרחו' (פסוקים 6, 8), 'לבנון' (פסוקים 6, 7, 8), והעירו על אודות האינקלוזיו הנוצר על ידי השמות הנרדפים 'ישאל' (פסוק 2) ו'אפרים' (פסוק 9).⁸ על אינקלוזיו נוסף, 'כשלת ב', 'כשלו בם' (פסוקים 2, 10), כבר הצביע אברהם אבן עזרא בפירושו לפסוק 10. יהודה קיל ואנדרו מקינטוש גם הבחינו בניגוד שבין הלשונות 'אשור לא יושענו' (פסוק 4) ו'אשורנו' (פסוק 9).⁹ שבע מהלשונות החוזרות הובאו על ידי פריש כחזיון למבנה סימטרי

- האומנותי. ראו גם להלן בגוף המאמר על המבנה הסימטרי שהציע פריש.
- 5 רבות גם הלשונות המופיעות בפרקים הקודמים של ספר הושע בהקשר שלילי והמתהפכות לטובה בנבואת הסיום. מוריס מנה את הדוגמאות אה"ב (ב 7), 'אהיה' (א 9); 'דגן' (ב 10); 'טל' (יג 1; 4); 'לבנה' (ד 13); משובה (יא 5); נש"א (א 6); 'סוס' ויש"ע (א 7); רח"ם (א 6). ראו: G. Morris, *Prophecy, Poetry and Hosea* (JSOTSup, 219), Sheffield, 1996. סטיוארט ציין גם את השורשים פר"ח (י 4) ושר"ש (ט 16) ואת הלשון 'גפן' (י 1). ראו: סטיוארט (שם), עמ' 215. בולטים במיוחד משחקי המילים בשם אפרים בספר הושע המתהפכים לטובה בנבואת הסיום: רפ"א, 'פרי', 'אף' ו'פר' ('פרא'). ראו: א"ה פיש, שירת המקרא: עדות ופואטיקה, תרגמה ס' מילוא, רמת גן תשנ"ג, עמ' 146–147; מוריס (שם), עמ' 90, 126
- 6 פריש (לעיל הערה 3). סטיוארט ציין גם את מרכזיותו של השורש שו"ב באוצר המילים של ספר הושע כולו. ראו: סטיוארט (שם) עמ' 213.
- 7 על משחקי לשון בשם אשור ראו: מ' גרסיאל, מדרשי שמות במקרא, רמת גן תשמ"ח, עמ' 66; J. A. Dearman, *The Book of Hosea* (NICOT), Grand Rapids, MI 2010, p. 323; Y. Zimran, 'The Notion of God Reflected in the Lion Imagery of the Book of Hosea', *VT*, 68 (2018), pp. 149–167. על משחקי הלשון בשם אפרים ראו: י' זקוביץ, 'כפל מדרשי שם', עבודת מוסמך, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשל"א, עמ' 76–77; גרסיאל (שם), עמ' 69 ובספרות בהערה 5 לעיל.
- 8 F. I. Andersen and D. N. Freedman, *Hosea* (AYB), New York 1980, p. 634–643, 647
- 9 י' קיל, תרי עשר, א (דעת מקרא), ירושלים תשל"ה, עמ' קיא; מקינטוש (לעיל הערה 3), עמ' 580.

שהציע: 'ה' (פסוקים 2–3, 10), 'כְּשִׁלְתָּ בַּ-' / 'יִכְשְׁלוּ בָם' (פסוקים 2, 10), 'עֲוֹנָךְ', 'עֲוֹן' – 'פְּשָׁעִים' (פסוקים 2–3, 10), 'עוֹד' (פסוקים 4, 9), 'מַעֲשֵׂה יְדִינֹו' – 'עֲצָבִים' (פסוקים 4, 9),¹⁰ 'יִפְרָח', 'יִפְרָחוּ' (פסוקים 6, 8), 'כַּלְבָּנוֹן' (פסוקים 6, 7).¹¹ אלא שרבות מן הלשונות החוזרות שבנבואת הסיום אינן משתלבות במבנה זה. השורש המנחה שו"ב, שבו התמקד פריש, בולט בהיעדרו מהמבנה הסימטרי. וכן נפקד מקומם של מדרשי השמות המשמעותיים לאומות אשור ואפרים ושל חזרות לשוניות נוספות.

במאמר זה אחשוף מבנה סימטרי חדש לנבואת הסיום של ספר הושע, ואראה כיצד הלשונות החוזרות והגרדפות מעצבות בעקיבות ובשיטתיות את מבנה הנבואה ובעקבותיו את משמעותה.

א. מסגרת הנבואה

לנבואה מסגרת בולטת הנוצרת מן החזרה על הצירוף 'כשל ב-': 'כְּשִׁלְתָּ בְּעֲוֹנָךְ'

10 ר' ישעיה מטראני בפירושו לפסוק 4 זיהה את 'מַעֲשֵׂה יְדִינֹו' (פסוק 4) עם ה'עֲצָבִים' (פסוק 9). וכך גם קיל (שם), עמ' קח. פריש הראה שביטויים אלו משמשים כצמד נרדפים במקרא כדוגמת: 'עֲצָבֵיהֶם כָּסָף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם' (תה' קטו 4); 'עֲצָבֵי הַגּוֹיִם כָּסָף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם' (תה' קלה 15).

11 פריש (לעיל הערה 3), עמ' 221. המבנה הסימטרי מבוסס בעיקרו על חילוף הדוברים ונתמך בשבעה ביטויים חוזרים:

הדובר	פסוקים	מספר המילים	מילים חוזרות
הנביא	2–3א	16	'ה'; 'כְּשִׁלְתָּ בַּ-'; 'עֲוֹנָךְ', 'עֲוֹן'
העם	3–4	25	'עוֹד'; 'מַעֲשֵׂה יְדִינֹו'
ה'	5–9	40	'יִפְרָח כַּ-', 'כַּלְבָּנוֹן', 'יִפְרָחוּ כַּ-'; 'כַּלְבָּנוֹן'
(העם)	9א, ב	8	'עוֹד'; 'עֲצָבִים'
הנביא	10	16	'ה'; 'יִכְשְׁלוּ בָם'; 'פְּשָׁעִים'

באשר להצעת מבנה המבוסס על חילוף הדוברים בנבואה זו, נזוהר פריש והודה: 'אך זיהוי הדובר בכל היגד אינו חד־משמעי, ובמיוחד רב הספק באשר לנאמר בפסוק 9 (עמ' 218). לדעות השונות באשר לזיהוי הדוברים בפסוק 9 ראו להלן הערה 36. אנדרסן ופרידמן העלו את האפשרות שיש רק דובר אחד בנבואה, ה'. ראו: אנדרסן ופרידמן (לעיל הערה 8), עמ' 644. על כן ספק אם ניתן להעמיד מבנה איתן של יחידה זו על יסוד זהות הדוברים, כל שכן בשעה שסדר הדוברים המוצע אינו יוצר סימטרייה מדויקת, והחלקים המקבילים אינם שקולים, למשל דברי העם במחצית השנייה נשזרים בתוך דברי ה', וכוללים רק 8 מילים לעומת 25 מילים במחצית הראשונה.

(פסוק 2) – 'יִכְשְׁלוּ בָם' (פסוק 10).¹² מהות הכשל אינה מפורשת בפתיחת הנבואה, אך מהמשכה עולה שמדובר בכשל מדיני-צבאי (פסוק 4).¹³ מסגרת נוספת נוצרת משמו של ה' הפותח והחותם את השיר (פסוקים 2–3, 10) ומופיע רק בפסוקי מסגרת אלו.¹⁴ לשון 'יִשְׂרָאֵל' (פסוק 2), הפותחת את הנבואה, מהדהדת גם בחתימתה במילה 'יִשְׂרָאֵל' (פסוק 10). מסגרת הנבואה מבליטה את הכישלון שביחסי ישראל ואלוהיו ואת מטרת הנבואה להשיב את 'יִשְׂרָאֵל' שכשל לדרכי ה' ה'יִשְׂרָאֵל'.¹⁵

ב. שני חלקי הנבואה: מכישלון לפיריון

היחסים ההדדיים שבין ישראל לבין אלוהיו מוצגים תחילה על ידי התמקדות בישראל (פסוקים 2–4) ולאחר מכן במעבר לאלוהיו (פסוקים 5–9). על ידי שינוי המוקד מישראל לאלוהיו נחלקת הנבואה לשתי מחציות הנבדלות בתוכן – הראשונה מתארת את הנדרש מישראל ביחס לאלוהיו: 'שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל' (פסוק 2), והשנייה את יחס ה' כלפי לישראל: 'אֶהְיֶה [...] לְיִשְׂרָאֵל' (פסוק 6). המחצית הראשונה עוקבת אחר ההכרה של ישראל בחטאו כלפי ה', והשנייה אחר התפייסותו של ה' עם ישראל: 'יותר מדיאלוג של ממש, זהו דיאלוג שהנביא מייחל לו'.¹⁶ מספר המילים בשתי המחציות דומה (41 בראשונה, 48

12 כאמור כבר עמד על כך אבן עזרא בפירושו להו' יד 10.

13 הכשל הפוליטי של ממלכת ישראל מלווה את נבואותיו של הושע (ז 11; ח 9–10; ט 3) ומתואר כנובע מהישענות כפולה על המעצמות אשור ומצרים. מרבית החוקרים תיארו את הנבואות בהו' ד – יד לרבע השלישי של המאה השמינית לפסה"נ, בין שנות מלכותו האחרונות של ירבעם השני (נפטר בסביבות 750/49 לפסה"נ) לבין הגליית יושבי הגליל ועבר הירדן המזרחי על ידי תגלת פלאסר השלישי מלך אשור (733/2 לפסה"נ). מייזו ווולף הציעו לראות את הנבואה בהו' יד על רקע ימיה האחרונים של ממלכת ישראל, סמוך לחורבן שומרון (722 לפסה"נ) בידי שלמנאסר החמישי, בנו ויורשו של תגלת פלאסר השלישי. ראו: מייזו (לעיל הערה 3), עמ' 185; וולף (לעיל הערה 3), עמ' 234. לדיון בזמנו של הושע, ראו: ויסמן (לעיל הערה 1), עמ' 14–17.

14 פריש (לעיל הערה 3), עמ' 218.

15 למשחקי לשון נוספים בשם 'יִשְׂרָאֵל' עם התואר 'יִשְׂרָאֵל' ראו: גרסיאל (לעיל הערה 7), עמ' 89. אף משחק הלשון 'אֶפְרַיִם' ו'פְּרִיָה' שבסוף הנבואה (פסוק 9) נקשר ללשון 'פְּרִיִם' שבתחילתה (פסוק 3).

16 פיש (לעיל הערה 5), עמ' 157.

בשנייה). המחצית השנייה, שתוכנה חיובי, ארוכה מעט מן הראשונה, ובכך מושם דגש על האחרית הטובה שהנבואה מייחלת לה.¹⁷ החלוקה התוכנית נתמכת בהקבלות לשוניות בין שתי המחציות, והבולטת שבהן היא החזרה של השורש שו"ב בפתחתן: 'שׁוּבָה [...] וְשׁוּבוּ' (פסוקים 2–3), 'מְשׁוּבְתָם [...] שׁוּב' (פסוק 5).¹⁸

במחצית הראשונה הכישלון מתואר באמצעות מונחים משלושה תחומים: בפתחה מוזכר כשל דתי – 'כְּשִׁלְתָּ בְּעוֹנֶיךָ' (פסוק 2); במרכז מצוין כשל מדיני – 'אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ' (פסוק 4); והמחצית נחתמת בכשל מהתחום האישי – 'יְתוֹם' (שם). אלו מוצאים את תיקונם במחצית השנייה, חלקם בלשונות נרדפות. ה' נדרש לכשל הדתי – 'כְּשִׁלְתָּ בְּעוֹנֶיךָ' (פסוק 2) – על ידי תיקון הסטייה הדתית: 'אֲרָפֵא מְשׁוּבְתָם' (פסוק 5);¹⁹ הלשונות עוון ומשובה כרוכות יחד גם ביר' יד 7: 'אִם עֲוִינֵנוּ עָנּוּ בָנוּ ה' עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֹךְ כִּי רַבּוּ מְשׁוּבְתֵינוּ'. כנגד הכשל המדיני 'אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ', באה ישועת ה' בלשון 'עֲנִיתִי' (פסוק 9); השורשים יש"ע וענ"י/ה הם צמד נרדפים במקרא: 'ה' הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ כִּיֹּם קָרָאנוּ' (תה"כ 10).²⁰ כנגד ה'יְתוֹם' (פסוק 4) הנזכר בחלק הראשון, ישראל זוכה לאהבת

17 בהתאם לתוכנן השונה של המחציות, נבדלות גם צורת הפעלים המופיעים בהן. בשל ההתמקדות בישראל במחצית הראשונה, רוב הפעלים מופנים לישראל בגוף נוכח/ים או מביאים את דברי ישראל עצמם בגוף מדברים. במחצית השנייה הפעלים המתייחסים לפועלו של ה' הם בלשון מדבר, ואלו המתארים את מצבו המחדש של ישראל בעקבות פועל ה' באים בלשון נסתר.

18 אוסטרייך ציין את חזרתו של השורש המנחה שו"ב פעמיים בתחילת הנבואה (פסוקים 2–3), פעמיים במרכזה (פסוק 5) ופעם אחת לקראת סיומה (פסוק 8). אך המבנה שהציע (פסוקים 2–4; 5; 6–8; 9) אינו נתמך בחזרה לשוניות זו. ראו: B. Oestreich, *Metaphors and Similes for Yahweh in Hosea 14:2–9 (1–8): A Study of Hoseanic Pictorial Language*, Frankfurt a.M. 1998, pp. 45–46. וראו להלן הערה 42.

19 'רק המשובה בנשמה, כחלי בגוף' (אבן עזרא להו' יד 5; כל המובאות מפרשנות ימי הביניים לקוחות מתוך: מ' כהן (מהדיר), תקליטור מקראות גדולות הכתר, רמת גן תשס"ט). וראו גם: W. L. Holladay, *The Root Shubh in the Old Testament with Particular References to its Usages in Covenantal Contexts*, Leiden 1958, p. 120. 'לשאלת ייחוד לשונו של הושע: קווים סימנטיים ומילוניים', תרביץ, נג (תשמ"ד), עמ' 506; מקינטוש (לעיל הערה 3), עמ' 568. לשון 'משובה' חוזרת תכופות ביר' ג. בפסוק 12 שם יש משחק מילים מתוחכם: 'שׁוּבָה מְשׁוּבָה' ובפסוק 22 השיבה מן המשובה מתוארת, כמו בנבואתנו, בלשון רפואה: 'שׁוּבוּ בְּנֵי שׁוּבְכֵי אֲרָפָה מְשׁוּבְתֵיכֶם'. ראו להלן הערה 48.

אב במחצית השנייה: 'אַהֲבָם נִדְבָה' (פסוק 5); ה' מתואר כאב אוהב לישראל גם בהו' יא 1: 'כִּי נָעַר יִשְׂרָאֵל וְאַהֲבָהוּ וּמִמְצָרִים קָרָאתִי לְבָנִי'.²¹

בכל מחצית חזרות לשוניות ייחודיות. במחצית הראשונה מרובות מילות האמירה: 'קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים [...] אָמְרוּ אֵלָיו [...] שְׁפַתֵּינוּ [...] וְלֹא נֹאמֵר [...]'. ישראל נקרא באמצעות מבטא שפתיים לשוב לאלוהיו לאחר כישלונו.²² כנגד דבריהם של ישראל אל ה' במחצית הראשונה באים במחצית השנייה מעשי ה' כלפי ישראל. במחצית השנייה בולט השימוש בכ"ף הדמיון, וכל הדימויים לקוחים מהשדה הסמנטי של עולם הצומח:²³ 'כָּטַל [...] פְּשׁוּשָׁנָה [...] פְּלִבְגֹן [פעמיים] [...] כְּזִית [...] כְּגִפֶן [...] פִּיזִין לְבָנוֹן [...] כְּבָרוֹשׁ'. אלו מבטאים את פריחת ישראל לאחר שובו של ה' מחרון אפו. רבות הלשונות שיש להן מקבילות בשיר השירים, והקבלות אלו מחזקות את ביטויי האהבה הנדיבה של ה' לישראל.²⁴ החזרה על הצלילים פ, ר: 'אַרְפָּא [...] אָפִי [...] יַפְרַח [...] וְיַפְרָחוּ [...] אַפְרִים [...] פְּרִיךְ', מדגישה את מוטיב הצמיחה. הריפוי והפריון במחצית השנייה באים תחת הכישלון במחצית הראשונה.

21 למוטיב האב המונע את כישלון בנו ראו גם: '[...] בְּדֶרֶךְ יֵשֶׁר לֹא יִפְשְׁלוּ כֹּה פִי הֵייתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכָרִי הוּא' (יר' לא 8).

22 קריאה זו מורה שעוון ישראל אינו דורש תיקון מעשי כהשבת הגזל או דיכוי עושק, ושהוא אינו בתחום שבין אדם לחברו אלא בין אדם למקום. מסוף המחצית עולה בבירור שתשובתו של ישראל כרוכה בתפיסתו ביחס לאלוהיו, בהכרה שה' הוא מקור עזרתו ולא מעשי ידי אדם (פסוק 4).

23 לעומת זאת במחצית הראשונה מופיעים שני בעלי חיים, הפר והסוס. בניגוד לתיאורים החיוביים מעולם הצומח במחצית השנייה, בעלי החיים במחצית הראשונה נזכרים בהקשרים שליליים של ריצוי על חטא והישענות על כוח צבאי במקום על ה'. שני בעלי החיים נשללים במחצית הראשונה: ביטוי שפתיים מחליף את הפר, וה' הוא המושיע ולא הסוס.

24 מיזו (לעיל הערה 3), עמ' 188; וולף (לעיל הערה 3), עמ' 234–236. שניהם גם ראו בתיאורי הפריחה והפריון פולמוס עם פולחן הפוריות הכנענית. ראו: מיזו (שם); וולף (שם), עמ' 237.

ג. חלוקת כל מחצית לשני חלקי משנה:
יחסי ישראל ואלוהיו על רקע גורמים חיצוניים

לשתי מחציות הנבואה מבנה דומה – שתיהן מתארות את יחסי ישראל ואלוהיו בשני היבטים ובאותו הסדר: תחילה התמקדות בקשר הבלעדי שבין ישראל ואלוהיו (2–3; 5–8) ולאחר מכן הוספת גורמים חיצוניים המאיימים על הבלעדיות של יחסים אלו (4; 9).

11. המחצית הראשונה: כישלון העם בגלל כישלון גורמי החוץ להושיע במחצית הראשונה לשונות האמירה של ישראל חוזרות פעמיים (פסוקים 3, 4), ומחלקות את המחצית לשני חלקי משנה (בית א: פסוקים 2–3; בית ב: פסוק 4). שני הבתים פותחים בתיאור הכשל, כישלוננו של ישראל וכשלון האומות לסייע: 'כְּשֶׁלֶת בְּעֹנֶךָ' (פסוק 2), 'אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנו' (פסוק 4). כל כשל גורר בעקבותיו אמירה או אי אמירה, ובכל אחת משתי האמירות חוזר הכתוב על לשון הכשל שתואר לפניה.

בית א:

'כְּשֶׁלֶת בְּעֹנֶךָ' [...]

אִמְרוּ אֵלָיו כָּל תִּשָּׂא עֹן' (פסוקים 2–3)

תוכן האמירה כאן מתפרש על ידי שיכול סדר המילים: תישא כל עון.²⁵

בית ב:

'אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנו על סוס לא נִרְכָּב

וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֲלֵהֵינוּ לְמַעַשׂה יְדִינֹ' (פסוק 4).

האמירה בבית הראשון כל עניינה יחסי ישראל מול אלוהיו, והפעלים בבית זה מנוסחים בלשון חיוב. לעומת זאת האמירה בבית השני עוסקת בגורמים חיצוניים המאיימים על יחסים אלו, ומרבית הפעלים בבית זה באים בלשון שלילה.²⁶

25 יונה אבן ג'נאח, ספר הרקמה, בתרגומו העברי של ר' יהודה אבן תבון, א, מהדורת מ'וילנסקי וד'טנא, ירושלים תשכ"ד, עמ' 224, שורה 22. וראו גם: גרובר (לעיל הערה 2), עמ' 567–568.

26 מייז הגדיר את שתי האמירות כשני שלבים של תשובת ישראל: וידוי על החטא והצהרת

בכל אחד משני הבתים לשונות חוזרות ייחודיות. בבית א השורש שו"ב מופנה לישראל פעמיים: 'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֲלֵהֶיךָ [...] וְשׁוּבוּ אֵל ה'.'²⁷ ובהתאם לכך נזכר עוונם פעמיים: 'כְּשִׁלְתָּ בְּעֵוֹנֶיךָ [...] כָּל תְּשׂא עֹן'. אף לשון לקיחה נשנית בבית זה: ראשית פונה הנביא לעם 'קָחוּ [...] דְּבָרִים', ובעקבותיו מפציר העם באלוהיו 'קַח טוֹב'. היו שפירשו את המילה 'טוֹב' מלשון דיבור, ומשמע זה משתלב היטב במוטיב האמירה שבמחצית זו.²⁸ אך גם אם הביטוי 'קַח טוֹב' מתפרש כבקשה שה' ייקח את מעשיהם הטובים של ישראל,²⁹ הרי מהות הפנייה היא שדברי הווידוי של ישראל ישמשו במקום קורבן, 'וּנְשַׁלְמָה פְּרִים שְׁפִתֵינוּ' (פסוק 3), ויביאו לכפרתו.³⁰

בבית בניכרת המסגרת הנוצרת מן החזרה על לשון 'אֲשׁוּר [...] אֲשׁוּר' (פסוק 4) בפתיחה ובחתימה. זו מבליטה את הניגוד בין חוסר היכולת של האומות ('אֲשׁוּר לֹא [...]') לבין יכולתו הבלעדית של ה' ('אֲשׁוּר בָּךְ [...]'). ההנגדה בין אשור לאלוהי ישראל מתחזקת על ידי צמד השורשים יש"ע ורח"ם, הפותח והחותם בית זה. שורשים אלו כרוכים יחד גם בפתחו של ספר הושע: 'אַרְחֵם וְהוֹשַׁעְתִּים' (א 7).³¹ לעומת אשור, שאין בכוחו להושיע, רק ה' מרחם על היתום חסר הישע.

נאמנות לה'. ראו: מייז (לעיל הערה 3), עמ' 187.

27 גרובר דחה את הבחנתו של מקינטוש בין משמעותן של שתי הצורות 'אֵל ה' ו'עד ה' וראה בהן ביטויים מקבילים. ראו: גרובר (לעיל הערה 2), עמ' 564; מקינטוש (לעיל הערה 3), עמ' 559–560.

28 מ' זיידל, 'חקר מלים: ח. טוב', הנ"ל, חקרי לשון, ירושלים תשמ"ו, עמ' 19; R. Gordis, 'The Text and meaning of Hosea 14:3', *VT* 5 (1955), pp. 88–90.

29 ראו רש"י ואבן עזרא על אתר; וכן: סטיוארט (לעיל הערה 4), עמ' 213.

30 ראו: רש"י, אבן עזרא ורד"ק על אתר; וכן: מקינטוש (לעיל הערה 3), עמ' 563. גם מי שראו את המ"ם שב'פְּרִים' כמ"ם אנקליטית (גורדיס [לעיל הערה 28]) ומי שתיקנו על פי תרגום השבעים את 'פְּרִים' ל'פְּרִי' (ראו למשל: W. R. Harper, *Amos and Hosea* [ICC], Edinburgh 1905, pp. 411–412) התנגדות למעשה הקורבן עולה גם מהו' ד 8; ה 6; ו 6; ח 13. המילה 'נְשַׁלְמָה' (פסוק 3) באה בהקשר של הבאת קורבן (יונה ב 10; תה' נ 14; מש' ז 14) ומדגישה את המרת הקורבן בביטוי שפתיים. ראו: פיש (לעיל הערה 5), עמ' 128. מוריס הוסיף את כפל המשמעות במילה 'אֲמָרוּ' (פסוק 3), הרומז לדעתו ל'אֲמַר', המונח הארמי לצאן (עז' ו 9; 17; ז 17) ובכך מתחזקת התחושה של התחליף לקורבן. ראו: מוריס (לעיל הערה 5), עמ' 92.

31 ראו גם: 'וּכְרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים תִּתֵּן לָהֶם מוֹשִׁיעִים וְיוֹשִׁיעוּם' (בחמ"ט 27); 'וְאֵת בֵּית יוֹסֵף אוֹשִׁיעַ וְהוֹשִׁבוֹתִים כִּי רַחֲמָתִים [...] כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱנֶם' (זכ' י 6). על צמד הנרדפים ישע וענה ראו להלן הערה 48.

ייתכן שאשור מתואר גם בצירוף 'על סוס לא נִרְכָּב' (פסוק 4),³² וייתכן שנרמזת כאן המעצמה האחרת, מצרים, המפורסמת בסוסיה.³³ התנערות ישראל מן האומות מלווה גם במשיכת ידם מן האלילות, וזו מודגשת באמצעות החזרה המשולשת על מילת השלילה 'לא' בבית זה.³⁴

ג. המחצית השנייה: פיריון העם

בגלל יכולתו הבלעדית של ה' להפרות

גם המחצית השנייה של הנבואה נחלקת לשני בתים: הראשון (בית ג, פסוקים 5–8) מתמקד ביחסי ישראל ואלוהיו, ובשני (בית ד, פסוק 9) יחסי ישראל ואלוהיו מתוארים על רקע גורמים חיצוניים. המילה הראשונה בכל אחד משני הבתים האלו יוצרת את משחק הלשון החביב על הנביא הושע 'אֶפְרַיִם' (פסוק 5) – 'אֶפְרַיִם' (פסוק 9).³⁵ שני הבתים פותחים באזכור קצר של חטאי ישראל מפי ה': 'מְשׁוֹבְתָם' (פסוק 5); 'אֶפְרַיִם מָה לִּי עוֹד לְעַצְבִּים' (פסוק 9).³⁶ אך עיקרם של שני הבתים בשורת פריחה וישועה. בית ג מתאר את פריחתו העצומה של ישראל בעקבות שיבת חרון אפו של ה', ובבית ד מודגש שפיריון זה נובע מיכולתו הבלעדית של ה'.

גם במחצית זו חזרות לשוניות ייחודיות מאפיינות כל אחד משני הבתים. בבית ג בולטת החתימה המשולשת 'כִּלְבָּנוֹן' בסופם של תיאורי הפיריון. השורש פר"ח נשנה פעמיים, 'יִפְרָחוּ' [...] 'יִפְרָחוּ' (פסוקים 6, 8), וכינוי השייכות בנסתר המכוון לישראל מהדהד לאורכו של בית זה: 'שָׁרְשֵׁיו' [...] 'יִקְוֹתָיו'; 'הוֹדוּ' [...] 'בְּצִלּוֹ' [...] 'זָכְרוּ' (פסוקים 6–8). בולט משחק המילים בין השורשים שו"ב

32 כפירוש רד"ק על אתר. ראו למשל: יח' כג 12, 23 – שם מתואר אשור בליווי סוסים.

33 דב' יז 16; יש' לא 1; מל"ב יח 24 (=יש' לו 9). כך הבינו רש"י ואבן עזרא. וראו גם: מייז (לעיל הערה 3), עמ' 187; סטיוארט (לעיל הערה 4), עמ' 214. לצד רוב האזכורים של

אשור בספר הושע מופיעה גם המעצמה מצרים. ראו: הו' ז 11; ט 3; יא 5, 11; יב 2. 34 לנבואות נוספות המתייחסות להישענות על אלילים נוסף על כוח הסוס ראו למשל: יש' ב 8–9; מ' ה 9–12.

35 ראו: הו' ה 13–21; ז 1; יא 3 והספרות לעיל בהערות 5, 7.

36 אני מבינה את הנאמר בבית ד כדברי ה', כדעתם של וולף (לעיל הערה 3), עמ' 237; פיש (לעיל הערה 5), עמ' 156; אנדרסן ופרידמן (לעיל הערה 8), עמ' 633–644, ולא כדו"שיח בין ישראל לאלוהיו כדעתם של קיל (לעיל הערה 9), עמ' 111–112; פריש (לעיל הערה 3); גרובר (לעיל הערה 2), עמ' 590–595.

(שלוש פעמים) ויש"ב (פעם אחת).³⁷ חזרות אלו תוחמות את בית ג ומדגישות ששיבת ה' היא הגורם לפריחתו של ישראל.

בית ד ממוסגר באמצעות משחק הלשון 'אֶפְרַיִם' – 'פְּרִיָּד' (פסוק 9),³⁸ המצביע על ה' כמקור הברכה לישראל. יכולתו הבלעדית של ה' מודגשת גם על ידי האנפורה: 'אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרְנוּ, אֲנִי כְּבֹרֵשׁ רַעְנָן' (פסוק 9). תיאור ה' כברוש רענן ניצב כנגד הביטוי הרווח במקרא בקשר לאלילות 'תַּחַת כָּל עֵץ רַעְנָן'. בתוכחה שביר' ג 6 ביטוי זה משמש בתיאור משובת ישראל: 'הֲרֵאִיתָ אֲשֶׁר עָשִׂתָּה מְשֻׁבָּה יִשְׂרָאֵל הֲלֹכָה הִיא [...] וְאֵל תַּחַת כָּל עֵץ רַעְנָן'. לעומת זאת בנבואת הושע ה' מרפא את משובת ישראל וניצב כברוש רענן, חלף העצים שפנתה אליהם בעבר.³⁹ כמו הטל, הפותח את תיאורי הפריחה (פסוק 6), הברוש, החותם תיאורים אלו (פסוק 9), מאפיין את ה' כקבוע ונצחי, בהיותו עץ ירוק עד.⁴⁰ ישעיהו מציג את הברוש כניגוד לצמחי המדבר הצחיח (יש' מא 19; נה 13), ושמואל אפרים לוינשטם עמד על משמעו של הברוש במזרח הקדום כסמל הכוח המחיה. בכך מוסברת סמיכותו בפרקנו להבטחה: 'מִמְּנֵי פְרִיָּד נִמְצָא' (פסוק 9).⁴¹

ד. הקבלות בין המחציות

קיימות הקבלות תוכניות ולשוניות בין חלקי המשנה בשתי המחציות היוצרות מבנה סימטרי (א–ג; ב–ד).

37 גרובר ציין שההיקריות הסמוכות 'יָשְׁבוּ יִשְׁבֵי בְצִלוֹ' (פסוק 8) יוצרות אליטרציה, וכן עמד על הישיבה בצל כביטוי להגנה על ידי פטרון מלכותי כפי שעולה מן המקורות הבאים: שופ' ט 15; יח' לא 6, 12, 17; איכה ד 20; תה' יז 8; לו 8. ראו: גרובר (שם), עמ' 545.

38 משחק מילים זה מופיע כבר בהו' ט 16 אך במשמעות שלילית: 'אֶפְרַיִם [...] פְּרִי בַל יַעֲשׂוּן', וראו לעיל הערה 5.

39 הברוש, הגדל בלבנון (מל"א ה 22; יש' יד 8; דה"ב ב 7), משתלב בתיאורי הפריחה בבית ג, שה'קִבְנוֹן' חוזר בהם שלוש פעמים.

40 על נצחיותו של הטל ראו בפירושו רד"ק להו' יד 6: 'ואמר טל, לפי שאינו נפסק, כן טוב האל יתברך לא יהיה נפסק מהם'. על נצחיותו של הברוש ראו: מייז (לעיל הערה 3), עמ' 189; וולף (לעיל הערה 3), עמ' 237.

41 ש"א ליונשטם, 'הברוש כסמל הכוח המחיה', חמ"י גבריהו, ב"צ לוריאוי' מהלמן (עורכים), ספר בירם: מאמרים בחקר התנ"ך, מוגש לכבוד א' בירם למלאת לו שבעים וחמש שנה, ירושלים תשט"ז, עמ' 199.

ד. בתים א, ג – שיבת המצב לקדמותו
 הבתים א, ג עוסקים בהשבת המצב לקדמותו, ובהתאם פותחים בחזרה על השורש שו"ב: 'שׁוּבָה' [...] 'שׁוּבוּ' (פסוקים 2–3), 'מְשׁוּבָתָם' [...] 'שָׁב' (פסוק 5).⁴² בבית א ישראל נקרא לשוב לה', מאחר שעוונתו הכשילו, ובבית ג ה' מרפא את משובת ישראל, כי שב אפו. התיבה 'כִּי' פותחת את הצלע השנייה של שני הבתים ומנמקת את הליך התשובה: ישראל נקרא לשוב אל ה' 'כִּי כְשִׁלְתָּ בְעֶזְרְךָ' (פסוק 2), וה' מנמק את ריפוי משובתו של ישראל: 'כִּי שָׁב אִפִּי מִמְּנֹו' (פסוק 5). תהליך הדדי זה הוא בבחינת מידה כנגד מידה, כפי שעולה ממשחק הלשון עם השורש שו"ב,⁴³ וכך גם ניסח את הדברים ר' דוד קמחי (רד"ק) בפירושו על אתר (יד 5): 'כי אפי שהיה לי עליו שב ממנו כיון שהוא שב בתשובה אלי'.

מההקבלה בין הבתים ניכרת גם העצמה במעבר ממחצית למחצית: בבית א השורש שו"ב נשנה פעמיים, ובבית ג משחק המילים של השורשים שו"ב ויש"ב חוזר ארבע פעמים. העצמה זו מבטאת את היענותו הנמרצת של ה' לתשובת ישראל; פריחה רבה ופיריון תופסים את מקום הכישלון. התפתחות זו מעוצבת גם בעזרת צמד ההפכים כשל–הלך;⁴⁴ עוונתו של ישראל מתואר בלשון 'כְּשִׁלְתָּ' (פסוק 2), ופריחתו בלשון 'יִלְכוּ יִנְקוּתֵיוֹ' (פסוק 7).⁴⁵ התפתחות נוספת ממחצית למחצית היא שבמחצית הראשונה השאיפה היא שה' יישא את עוון ישראל, בבחינת סור מרע, ואילו במחצית השנייה מלבד שיבת חרון אפו של ה' (פסוק 5) מפורטת ברכת הפיריון (פסוקים 6–8), בבחינת ועשה טוב.

42 שש ההיקרויות של השורשים שו"ב ויש"ב משובצות כיאות בבתים א, ג, המתמקדים ביחסי ישראל ואלוהיו, והשורשים הללו נעדרים מבתים ב, ד, שבהם נוספים גורמי החוץ. היקריות אלו פותחות את בית א ותוחמות את בית ג.

43 בדומה ל'שׁוּבוּ אֵלַי' [...] 'וְאֶשׁוּב אֲלֵיכֶם' (זכ' א 3); 'שׁוּבוּ אֵלַי וְאֶשׁוּבָה אֲלֵיכֶם' (מל' ג 7).
 44 'מִוְלֵיכֶם פְּתַחמוֹת פְּסוּם בְּמִדְבַּר לֹא יִכְשְׁלוּ' (יש' סג 13). ראו גם: מש' ד 12; נח' ב 6; יר' לא 8. פריש הגדיר את היחס שבין לשונות אלו, הנשנות גם בחתימת הנבואה, כך: 'אפשר לראות את שני המצבים המנוגדים כלולים בתמונה אחת מורחבת, תמונת העמידה ושני ניגודיה' (פריש [לעיל הערה 3], עמ' 221).

45 גם ביר' יב 2 השורש הל"ך משמש בתיאור של עולם הצומח, ראו: BDB, עמ' 232.

2ד. בתים ב, ד – היכולת להושיע ולהפרות
הבתים ב, ד ממוסגרים במשחקי מילים על שמה של האומה:

בית ב	בית ד
אָשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ	אָפְרַיִם
אָשׁוּר בָּךְ	מִמְנֵי פָרִיךְ

מדרש השם הראשון מדגיש את חוסר היכולת של המעצמות, ואילו השני מטעים את יכולתו הבלעדית של ה'.⁴⁶

עניינם של שני הבתים הוא יכולתו של ה' מול אפסות האומות ואלוהיהם. שלילת המשענת הכפולה של האומות ואליליהן נשנית בסדר כיאסטי:

{	בית ב:	אָשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ
		וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדִינוּ
{	בית ד:	מִה לִּי עוֹד לְעַצְבִּים
		אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרֵנוּ

משחק המילים בין 'אשור לא' (פסוק 4) לבין 'ואשורנו' (פסוק 9) מורה על זיקה ניגודית בין שתי האמירות: לעומת אשור, שאין בכוחו להושיע, ה' נעתר וצופה.⁴⁷ שתי הקביעות המנוגדות 'לא יושיענו' (פסוק 4) ו'אני ענתי' (פסוק 9) נוקטות את צמד הנרדפים ענה וישע,⁴⁸ המבליט את הניגוד בין חוסר יכולתן

46 'קריאת השמות היא למעשה חוט השדרה של נבואת הושע' (פיש (לעיל הערה 5), עמ' 145).

47 גם בהו' יג 7 יש משחק לשון של השורש שו"ר עם שם המעצמה 'אשור'. ראו ספרות לעיל בהערה 7.

48 פריש ביאר את הפועל 'ענתי' כתגובה מילולית של ה' על דברי ישראל. הוא עמד על ההקבלה שבין לשונות ענה והשיב (שופ' ה 29; איוב יג 22) ובכך הצביע על הזיקה של 'ענתי' לשורש המנחה שו"ב. ראו: פריש (לעיל הערה 3), עמ' 230. לעומת זאת במילון BDB הפועל 'ענתי' מובן כתגובה מעשית של ה' (כמו בהו' ב 23–24), ומשמעות זו משתלבת היטב במחצית השנייה של הנבואה, המתמקדת במעשיו של ה' כלפי ישראל. ראו: BDB, עמ' 772. השורשים ענ"ה ויש"ע משמשים יחד במקרא. ראו: שמ"ב כב 36; יש"מ 8; זכ"י 6; תה"ס 7; סה 6; סט 14; קח 7. שורשים אלו מופיעים כצמד נרדפים קבוע בשירה המקראית. ראו: שמ"ב כב 42; יש"מ 7; תה"יח 42; כ 7; כ 10; כב 22; קיח 21. השורשים באים על פי רוב בהקשר צבאי, והקשר זה משתלב היטב במבנה הסימטרי המוצע

של האומות לבין יכולתו הבלעדית של ה'. לשון 'יושיענו' משובצת במחצית הראשונה כמשחק צלילי עם לשון 'אשור'. לעומת זאת לשון ענה מתאימה לדימויים מעולם הצומח במחצית השנייה, בדומה לנאמר בה' ב 23–24: 'אֶעֱנֶה נָאִם ה' אֶעֱנֶה אֶת הַשָּׁמַיִם וְהֵם יַעֲנוּ אֶת הָאָרֶץ. וְהָאָרֶץ תַּעֲנֶה אֶת הַדָּגָן וְאֶת הַתִּירוֹשׁ וְאֶת הַיֵּצְהָר וְהֵם יַעֲנוּ אֶת יִזְרְעֵאל'. הלשונות 'מַעֲשֵׂה יַדֵּינוּ' (פסוק 4) ו'עֲצָבִים' (פסוק 9) הן ביטויים נרדפים לעבודה הזרה בשירה המקראית.⁴⁹ לשני האזכורים לעבודה הזרה מצטרפת המילה 'עוד' המורה על הפסקת הנהירה אחריהם: 'וְלֹא נֹאמַר עוֹד [...]'; 'מֶה לִּי עוֹד [...]'. שיבוץ הביטוי 'מַעֲשֵׂה יַדֵּינוּ' במחצית הראשונה מדגיש את התפיסה המוטעית של הסתמכות על פעולת האדם, שהרי הן ההישענות על כוח צבאי הן הפנייה לאלילות יש בהן הסתמכות על מעשי אדם.⁵⁰ ייתכן שהכינוי 'עֲצָבִים' במחצית השנייה יוצר משחק מילים עם לשון 'אֶרְפָּא' (פסוק 5), שכן השורשים רפ"א ועצ"ב מנוגדים במקרא: 'הֶרְפֵּא לְשִׁבּוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעֲצָבוֹתָם' (תה' קמו 3).⁵¹ וההבטחה 'אֶרְפָּא מְשׁוֹבְתָם' (פסוק 5) כרוכה בהכרה 'מֶה לִּי עוֹד לְעֲצָבִים' (פסוק 9).

בשני הבתים שלילת ההסתייעות בגורמים חיצוניים מקדימה הכרזה על

כאן. ולהאזין תיקן את נוסח פסוק 9 ל'אני ענת ואשרתו' כפולמוס עם הפולחן הכנעני. ראו: J. Wellhausen, *Die Kleinen Propheten: Übersetzt und Erklärt*, Berlin 1898, p. 134. הוא שראו בנוסח 'עֲנִיָּתִי וְאֶשׁוּרְנִי' רמו ספרותי לאלה הכנענית ענת ולאשרה. ראו: G. I. Emmerson, *Hosea: An Isralite Prophet in Judean Perspective* (JSOTSup, 28), Sheffield 1984, p. 50; J. Day, 'A Case of Inner sScriptural Interpretation: The Dependence of Isaiah xxvi. 13 - xxvii. 11 on Hosea xiii. 4 - xiv. 10 (Eng. 9) and its Relevance to Some Theories of the Redaction of the Isaiah Apocalypse', *JTS*, ns 31 (1980), p. 315; J. Day, *Yahweh and the Gods and Goddesses of Canaan* (JSOTSup, 265), Sheffield 2000, pp. 57–59. פריש הציע שהכתוב רומז 'לשתי החלופות לביטחון בה' שהוזכרו בפסוק 4 – המעצמות והאלילים; ה' כביכול מציג עצמו: בכוחי להוות תחליף הולם לענת וגם לאשור' (פריש [שם], עמ' 229).

49 ראו לעיל הערה 10.

50 גרובר (לעיל הערה 2), עמ' 573.

51 כבר' ה 29 הלשון 'מַעֲצָבוֹן יַדֵּינוּ' מקבילה ללשון 'מַמְעִשְׁנוּ', אך גם מבטאת צער ועצבות. לביאור הכינוי 'עֲצָבִים' מלשון עצבות ראו: פירוש אבן עזרא לה' ד 17; תה' קטו 4; קלה 15; פירוש רד"ק לתה' קטו 4; ספר השורשים, שורש 'עצב' (מהדורת ביונטאהל–לברכט, ברלין 1847, עמ' תקמו–תקמוח).

בלעדיותה של יכולת ה'. שתי ההכרזות מנוסחות בלשון נוכח. בראשונה ישראל פונה לה': 'אֲשֶׁר בָּךְ יִרְחַם יְתוֹם' (פסוק 4),⁵² ובשנייה ה' הוא הפונה לישראל: 'מִמְּנֵי פְּרִיךָ נִמְצָא' (פסוק 9). שני ההיגדים ההדדיים עוסקים בתלותו המוחלטת של ישראל בה'; בראשון מובעת הכרת העם בכך, ובשני מוצהרת הבטחתו של ה' לכך.

גם כאן ניכרת התפתחות בין שתי המחציות. בבית ב מדובר בהסרת איום ביטחוני, בבחינת סור מרע, ואילו בבית ד, יחד עם המענה על מצוקת הביטחון: 'עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרְנִי' (פסוק 9), באה ברכת הפיריון, 'פְּרִיךָ נִמְצָא' (שם), בבחינת ועשה טוב. בעוד הדגש במחצית הראשונה הוא על שלילת כוחם של האומות והאלילים, המחצית השנייה מרחיבה ביכולתו החיובית והבלעדית של ה'. בית ב מתאר בהרחבה את נטישת האומות והאלילים בשל חוסר יכולתם, ואילו יכולת ה' רק מנמקת בקצרה נטישה זו: 'אֲשֶׁר בָּךְ יִרְחַם יְתוֹם' (פסוק 4). בבית ד ה' כמקור השפע מודגש, ואילו זניחת האלילים היא רק פתיחה קצרה לכך: 'אֶפְרַיִם מִה לִּי עוֹד לְעַצְבִּים' (פסוק 9). הדגשים השונים בכל חלק מובלטים גם על ידי חזרות רטוריות מתאימות. במחצית הראשונה מודגשת זניחת התקווה במשענת אדם על ידי חזרה משולשת על מילת השלילה 'לא', ובמחצית השנייה מודגשת יכולתו הבלעדית של ה' על ידי חזרה משולשת על הכינויים בגוף ראשון 'אֲנִי' 'מִמְּנֵי':

מחצית ראשונה	מחצית שנייה
אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנִי	אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרְנִי
עַל סוֹס לֹא נִרְכָּב	אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רִעְנִן
וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעַשֵׂה יְדֵינוּ	מִמְּנֵי פְּרִיךָ נִמְצָא

סיכום וחתימת הנבואה

כל אחת משתי מחציות הנבואה מציגה את מצבו של ישראל בשני שלבים. התחלת כל מחצית (בתים א, ג) מתארת סוף של תהליך ואת תוצאות היחסים שבין ישראל לאלוהיו. סוף כל מחצית (בתים ב, ד) שב ועומד על הגורמים

52 מקינטוש סבר שביטוי זה מקורי ונמצא במקומו, אך וולף ראה בו תוספת מבארת, והרפר סבר שמקומו בפסוק 3. ראו: מקינטוש (לעיל הערה 3), עמ' 565; וולף (לעיל הערה 3), עמ' 232; הרפר (לעיל הערה 30) (אצל מקינטוש עמ' 565).

שהביאו את ישראל למצב זה. מחצית א פותחת בתוצאה העגומה: 'כְּשֶׁלֶתָּ בְּעֵוֹנֶיךָ' (פסוק 2), ורק לאחר מכן חוזרת ופורטת את מהות העוון ואת הגורם לכישלון ישראל – כישלונם של גורמי החוץ לסייע. גם מחצית ב מתארת את הפריון של ישראל בשני שלבים: תחילה גילויי הפריחה האדירה בישראל באהבת ה' אותם, ולאחר מכן מפורש ייחודו של ה' כמקור הפריון: 'מִמְנֵי פְרִיךָ נִמְצָא' (פסוק 9).

הקבלה מבנית זו שבין המחציות: כישלון ישראל – כישלון האומות; פריון ישראל – ה' כמקור הפריון, מדגישה את הזיקה שבין הצלחת ישראל לבין ביטחונה ביכולתו הבלעדית של ה'. במחצית הראשונה מוצגת זיקה זו על דרך השלילה והכישלון, ובמחצית השנייה על דרך החיוב והפריון. כך הכישלון והפריון מעומתים לאורך הנבואה: במחצית הראשונה כישלון ישראל הנזכר בתחילתה מוסבר בסופה בכישלון האומות והאלילים לסייע; במחצית השנייה פריון ישראל המתואר בתחילתה מנומק בסופה בכוח הפריון הבלעדי של ה'. ההקבלה שבין כישלון לפריון מתחדדת בחתימתה של הנבואה. התקבולת הניגודית שבה חותמת הנבואה ניצבת ביחס כיאסטי אליה ומתמצתת אותה: כנגד כישלוננו של ישראל במחצית הראשונה: 'כִּי כְּשֶׁלֶתָּ בְּעֵוֹנֶיךָ' (פסוק 2) – חותמת הנבואה 'וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בָּם' (פסוק 10); וכנגד פריונו של ישראל במחצית השנייה: 'יִלְכוּ יַנְקוּתָיו' (פסוק 7) – חותמת הנבואה 'וְצַדִּיקִים יֵלְכוּ בָּם' (פסוק 10). כנגד דברי הושע (ה 5–6): 'וַיִּשְׂרָאֵל וְאֶפְרַיִם יִפְשְׁלוּ בְּעֵוֹנָם [...] בְּצִאֲנָם וּבְבִקְרָם יֵלְכוּ לְבַקֵּשׁ אֶת ה' וְלֹא יִמְצְאוּ, יִשְׂרָאֵל, שִׁכְשַׁל בְּעוֹנוֹ, הוֹלֵךְ וּפְרִיו נִמְצָא'.

נספח

המבנה המוצע להו' יד 2-10

הטקסט	חלוקה
	מחצית ראשונה: כישלון
2. שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶיךָ.	א. שיבת ישראל בעקבות כישלוננו לה'
3. קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל ה' אָמְרוּ אֵלָיו כָּל תְּשָׁא עֵוֹן וְקַח טוֹב וּנְשַׁלְמָה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ.	ב. האומות ואליליהן חסרי יכולת להושיע
4. אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל סוֹס לֹא נִרְכָּב וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ אֲשֶׁר בָּךְ יִרְחֵם יְתוֹם.	
	מחצית שנייה: פּריון
5. אָרְפָא מְשׁוּבְתָם אֲהַבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמְנוּ.	ג. שיבת חרון אף ה' מישראל המביאה לפריחתו
6. אֲהִיָּה כַטֵּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשְׁנָה וַיֵּךְ שְׂרָשָׁיו כְּלִבְנוֹן.	
7. יִלְכוּ יִנְקוּתָיו וַיְהִי כְנִית הוֹדוֹ וַרִיחַ לוֹ כְּלִבְנוֹן.	
8. יֵשְׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצֵלוֹ יַחֲיוּ דָגָן וַיִּפְרְחוּ כַגֶּפֶן זָכְרוּ כִּיִּין לְבָנוֹן.	
9. אֲפָרִים מָה לִּי עוֹד לְעֵצִים אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרְנוּ אֲנִי כְבוֹדִשׁ רַעְנָן מִמְּנֵי פְרִיךָ נִמְצָא.	ד. רק ה' יכול להפרות
10. מִי חֲכָם וַיִּבֶן אֵלָה נְבוֹן וַיִּדְעֵם כִּי יִשְׂרָיִם דְּרָכֵי ה' וַצַּדִּיקִים יִלְכוּ בָם וּפְשָׁעִים יִכְשְׁלוּ בָם:	חתימה: הליכת הצדיק בדרכי ה' וכישלון הרשע בם

פרופ' מרים סקלרץ, החוג לתנ"ך, מכללת אורות ישראל, רחוב שטיינמן 3, ת.ד. 1106,
רחובות 7611002, ומכללת חמדת הדרום, ת"ד 412, נתיבות 80200
miryamsk@orot.ac.il